

nik se ovija oko našeg vrata i tijem svakodnevnim mučenjem objavljuje podminkao znak buduće bezizlaznosti, pomalo smešne već same po sebi, u kojoj će se čovek naći затvoren u tamnici svoje sopstvene »odeće«, obnuća prokletstva. Od talkve košulje, druge, veštacki satvorene »kože«, nema ništa simboličnije za *ono* što nam je, u sasvim doslovnom smislu, toliko blizu i tako potrebno i što nam, istovremeno, radi o glavi. Neshvatljiva obmana koja ikao nekakav apsolutan duh vlada u čovekovom životu i njegovoj istoriji, to je *ono* bez čega na izgled ne možemo i čime smo proželiti. Čitavo Kafino delo počiva na kritici ove neshvatljive obmane, obmane kojoj se i u Kafki učinio uz velike teskobe i napore opirao i plaćao joj neprestano, umutrašnjom srećom, veliku dažbinu. (I, možda, baš toj »dažbinji« duguje mo što smo u mogućnosti da, prateći njegov trag, iskusimo temeljnu avanturu Kafinog dela i njegovo postojanje.) U *Dnevniku* iz 1914. na dan 14. februar, Franc Kafka zapisuje:

„ja živim sav zapetljан у život, ..., sasvим
hladan, žalostan sam što me košulja steže
oko vrata, proklet sam, gušim se u magli“
(nody J. A.).

»Košulja steže oko vrata« — prilutno prokletstvo: ono što nam se samo daje to su obrisi smisla u magli koja nas okružuje i guši. Košulja je za Kafku nešto užasno što ga, jonaliko „zapetljivanog u život“, neprekidno rastzuje. Ona je stoga toliko opasna da on uspeva, i pored tolikih u njemu protivrečnih sila, da smogne snage i opre se na stojanjima koja ga primoravaju na nju. Ona je beleg mečeg najgoreg što on može da zamisli, a narocito u slučaju kada još mora da je nosi kao vidljivu, ne toliko za druge koliko za sebe *kao*. U fragmentu, koji je zabeležio dve godine ranije od navedenog, čitamo:

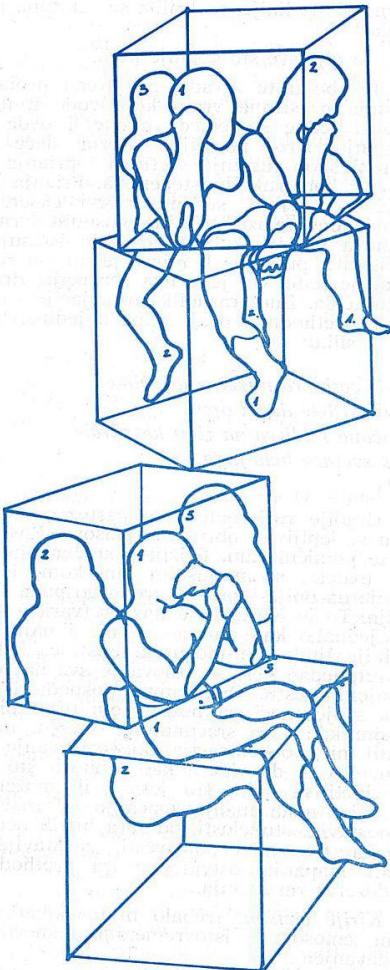
...složimo se za smoking, koji mi se usled svoje sličnosti sa običnim sakoom činio bar podnošljiv. Ali kad sam čuo kakvo je neophodno da prsluk smokinga bude izrezan pa da će, znači, biti primoran i da nosim ušištanju košulju, mene obuze neka odučnost gotovo jača od mojih sila, jer se valjalo i odbraniti od nečega toliko strašnoga. (Franc Kafka, *Dnevnići* — 2. januar 1912.). Nerazumljiv strah u odlučnačnoj odbojnosti koju u njemu izaziva košulja, »nešto toliko strašno, strazmeran je samo strahu, preciznije: jednoj posebnoj vrsti straha — strahu nedokudivog čuđenja pred zakonitostima sveta, zakonitostima koje upostavlja neshvatljiva obmana, koju duboko u sebi oseća Gregor Samsa u *Preobražaju*. Košulja je nešto skriveno u sebi, venuje Kafka, što nas preobražava u monstruma. U Kafkijom shvatjanju, košulja je mitska Košulja i kao takva bez i jedne odlike koja bi bila bilo čime drugim zamjenjava. To je košulja iznutra.

Sukobivši diva stilu postojanja, košulju i telo, pokušao sam da ukratko ukažem, odstranjujući sve ono što je van njih, dakle ono što je zamjenivo, što je u biti neprapađajuće onome što mislimo pod stilom kao nečeg veoma ličnog i neponovljivog, na mogućnost nijihovog retoričkog sađnošenja. Isključivši funkcionalnost košulje spram tela, naime odredbu košulje kao nečega što služi telu, pojavila se jedna dvostruka retorika, izmutra/spolja, košulje i telu, koja se osniva jedino na tome da se košulja služi u krajnjoj limiji telom. Ispod košulje može da bude samo opet košulja, ispod jednog teksta samo isti tekst i on je razumljiv i objašnjiv jedino samim sobom; time se ikrug zatvara: postje raziličiti tekstovi, ali se oni uvek uzajamno odnose kao fragmenti koji skupu govore o jednom jedinom i istom sveobuhvatnom Tekstu. Svaki hermeneutički pokušaj mora uporno da istrajava na *belini* koja znači,

KOSULJA

sava babić

BERBA



Zar niste primetili? Kad berba uspe, okonča se, ponašamo se kao sitni lovopive: sve je dobro što se dobro svrši! Odahnu ljudi, tek tad svesni da se moglo svršiti dogoditi, sve propasti utaman, kao džeparoša kad uhvate na delu. Taj osećaj je u psihologiji i kod žetve: radili smo, strahovali, godina ponela, a sve do poslednjeg trenutka nismo sigurni, zlo još može da se dogodi, ono postoji, urotilo se protiv našeg sna. Tek kad se žito nade u krstinama, kamari ili ambaru, popuste strahovi: nadmudrili smo zlo, mimošlo nas je iako je moglo da nas

satre. Popuste iskonski strahovi, vreme je za radošt koja ima svoje čvrsto mesto u psihologiji zemljodelca, skoro se ništa ne razlikujući od prastare, iskonske zebnje i radosti. Ko nije osetio njivu, zanjihao lomno klasje, taj i ne zna koliko je veliko delo spasti rod ispred svakovrsnih pohara koje se neprekidno nadnose i vrebaju.

Interesantno da berba kukuruza nema ništa zajedničkog sa strahovanjima i zadovoljstvima koje pruža žetva: zar zato što je kukuruz novijeg datuma i nije tako loman i nežan? Nema one druge strane kojoj se može pokazati šipak što smo je još jednom nadmudrili!

Ali, zato je berba grožđa još uzbudljivija. Tragičnost i uništivost bobica na dlanu nezaštićenih pitomih kosa u doba kad mrazevi tek što nisu zagrizili i smoždili, kao da dobija prastare, ničim izmenjene razmere. A bez obzira na filokseru, kao da smo, psihološki, veoma blizu vremena pana i sirenge, slatkog soka od kojega postaje opojno i pogubno piće... Ne treba se čuditi Kirki ni Odisejevim mornarima. Nije Kirka bila čarobnica, već samo krčmarica, a vino je povala valjalo pijane ljude i prosvinjilo ih...

U napitku takve vrste toliko je nejasnog da nije čudo što izaziva pažnju bogova, kao da važi ona mudrost: opij se pa ćeš videti kakav si zaista čovek. A tek berba; Veoma pogodan trenutak za mistifikacije, kad jesen zahladuje i pokušava da se pretoči u tople kapljice kao jedini realan i trezven izlaz.

Pored iskonskog odnosa prema ubiranju plodova, berbi, postoji i tradicija, ponajčešće vezana za pesmu. Za nas to, pre svega, znači asociranje na prošli vek i neizbegnog Branka (o, berbo... itd.). Ali jedan izraz tragičnog osećanja doživeo je da nas zavede: upitajte sve one koji hrle u berbu, anketirajte ih, za njih je berba pocikivanje, kolo, pesma, a ne rad i utrkivanje sa silama nečastivim. Oni ne znaju za pucanje leda od pogrbljenosti nad čokoćem, ne znaju za dirindženje košareva, za stezanje presa. Literarni izraz jednog doba je snažniji od stvarnog i mučnog rada.

Zbog toga nije Branko pesnik berbe, već jedan drugi pisac iz drugog podneblja koje ne zna za padine Fruške gore. Čini mi se da je najbolje i najsnažnije, a da nije daleko od dimenzija stvarnog, ono što je o berbi napisao Bora Stanković u pripovetci *U vinogradima*. On se, kao i njegov junak u kojem, verovatno, ima mnogo crta autobiografskog, poduhvata da označi nešto od tog tragičnog čvora u čoveku, tako složenog odnosa prema još nefermentisanom životu koji tek treba da prevri. Rasipanje zrnjevila oko čokota, slatkice i lepljive suze što se pretvaraju u prljave mrlje, tamne reči vraćare i nemir koji nema snage da zavara i uspava — sve je to mutno i teško osećanje tragičnosti života, kao što će od medenog i prozirnog mošta uskoro postati pokvarena tekućina slična pomijama, da bi, na kraju, ako se izdrži do kraja, ako bude uslova, postala opet prozirno vino. Put od grožđa, ako ponese čokot, pa se okopa, prska nedeljno jednom, pa budu povoljne vremenske prilike — pa sve do vina dugačak je čitav život.

I zato kad je berba, ne mislim na Branika, bol u krstima podseća na drugog piscu, na škripu teških, natovarenih kola, prašine i bele svile i — svega što znači put do dobre kapljice. A kad se zapeva — nije to zbog Branka i mladosti, već zbog toga što smo, literarnim asocijacijama uprkos, oteli nešto od opojnog vina čudnih, čarobnih svojstava, što smo srećni, jer je popustila napetost, zlo nas je moglo skleptati kao sitnog lo-pova.

I, zatista, što da ne budemo vedri kad smo spasli berbu.